

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
СУМСЬКА ФІЛІЯ

Кафедра гуманітарних дисциплін

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ
з навчальної дисципліни «Філософія»
обов'язкових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
081 Право (право)
за темою 14 – «Філософія освіти»

Суми 2024

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 14.08.2024 № 8

СХВАЛЕНО

Вченою радою Сумської філії
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 08.07.2024 № 8

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та
соціально-економічних дисциплін
Протокол від 13.08.2024 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії
Харківського національного університету внутрішніх справ (протокол від
27.06.2024 № 22)

Розробник:

Доцент кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії Харківського
національного університету внутрішніх справ, кандидат філософських наук
Тетяна ПОНОМАРЕНКО

Рецензенти:

1. Доцент кафедри соціальних та економічних дисциплін Харківського
національного університету внутрішніх справ, кандидат соціологічних наук
Наталія БОБРО
2. Професор кафедри психології, політології та соціокультурних технологій
Сумського державного університету, доктор філософських наук, професор
Андрій ЛЕБІДЬ

План лекції

1. Освіта як об'єкт філософського дослідження.
2. Актуальність філософії освіти.
3. Поняття «філософія освіти», предмет і завдання.
4. Функції та проблеми філософії сучасної освіти.

Рекомендована література:

Основна

1. Філософія : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2018. 432 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/pidr_filos_208.pdf
2. Філософія: підручник / В. С. Бліхар, М. М. Цимбалюк, Н. В. Гайворонюк, В. В. Левкулич, Б. Б. Шандра, В. Ю. Свищо. Вид. 2-ге, перероб. та доп. Ужгород : Вид-во УжНУ «Говерла», 2021. 440 с. URL: <https://cutt.ly/mwjKxNA0>
3. Шепетяк О., Шепетяк О. Філософія : підручник. Львів : Місіонер, 2020. 784 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/35525/2/O_Shepetiak_Philosophy_IFF.pdf

Додаткова

1. Гринів О. Історія філософії. Курс лекцій для аспірантів. Львів, 2015. 559 с. URL: <https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/3443/1/istorija%20filosoifii.pdf>
2. Історія філософії : навчальний посібник / Салій А. В., Зінченко Н. О., Біланов О. С. Вид. 2-е, доповнене. Полтава : Дивосвіт, 2018. 192 с. URL: http://repository.pdmu.edu.ua/bitstream/123456789/6752/3/history_of_philosophi.pdf
3. Наумкіна О. А. Філософія впродовж всього життя – вимога часу. *Філософія науки: традиції та інновації*. 2016. № 1–2 (13–14). С. 60–71. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/1329/1/Filosofia%20vprodovzh%20usoho%20zhyttia%20E2%80%93%20vymoha%20chasu.pdf>
4. Пролеєв С. Філософські компетентності: якими їм бути? *Філософія освіти. Philosophy of Education*. 2016. № 2 (19). С. 88–96. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=PhilEdu_2016_2_9
5. Суспільство, людина, право: досвід філософсько-правового осмислення: монографія / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, С. Б. Жданенко та ін.; за ред. О. Г. Данильяна. Харків : Право, 2018. 350 с. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/15710/1/%d0%9c%d0%be%d0%bd%d0%be%d0%9a%d0%be%d0%bb_%20%d0%94%d0%b0%d0%bd%d0%b8%d0%bb%d1%8c%d1%8f%d0%bd_2018%20%282%29.pdf

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Інститут філософії НАН України імені Григорія Сковороди. URL:

<http://www.filosof.com.ua/>

2. Інституційний репозитарій Харківського національного університету внутрішніх справ. Філософія. Логіка. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/communities/b1144b3a-80f2-4fb0-a8c6-702efd7f112f>

3. Найвидатніші філософи світу та України. URL: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/dict.html>

4. Філософська енциклопедія Стенфордського університету (англійською мовою). URL: <http://plato.stanford.edu>

5. Філософія – Політологія: Онлайн. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-10.html>

Текст лекції

1. Освіта як об'єкт філософського дослідження

Люди завжди намагаються «освітити» себе, подумки перетворюючи результати розуміння зовнішнього світу для орієнтації та діяльності в усіх реальних ситуаціях свого життя.

Що стосується формування повноцінних знань і уявлень про світ, як умови і причини успішного існування людей, то воно можливе лише завдяки філософському осмисленню реальності.

Що стосується філософського осмислення освіти, то тут необхідно згадати про **етани розвитку філософської думки**.

1. Тривалий час існувала лише **передфілософія**. Філософське пояснення світу та людини у ньому фрагментарно відображується в міфах, фольклорі, релігійних уявленнях тощо.

2. Перехід до осілого життя дав змогу розвивати письмо, освіту, наукові знання. Цей період німецький філософ К. Ясперс назвав «віссю часу» (800–200 рр. до н. е.), адже тоді люди почали **абстрактно** мислити – не образами, а поняттями. Тоді й з'явилася **власне філософія** – всебічне абстрактно-інтегроване осмислення проблем буття і людської долі. Різноманітні філософські вчення та школи по-своєму розкривали «вічні запитання»: хто така людина; яке її призначення та сенс життя; що таке життя і смерть тощо.

3. З другої половини ХХ ст. сформувався рівень філософії, який має назву **філософської теорії**. Він характеризується **філософським дослідженням людського буття** не в загальному плані, а в усіх його іпостасях. Так виникли: філософія історії, філософія культури, філософія науки, філософія мови, філософія техніки та багато інших «**філософій**». Закономірно, що серед них з'явилася і **філософія освіти**.

Вперше термін «**філософія освіти**» використано 1913 р., в американській енциклопедії. Але глибоке теоретичне дослідження освітянських проблем розпочалося працею англійця Р. Петерса «Філософія освіти» (1973). З тих пір філософія освіти на Заході набула бурхливого розвитку. Причиною того стала **криза освіти, яка наприкінці ХХ ст. визнана ООН однією з найзагрозливіших глобальних проблем людства**. Отже, нагальним постав пошук методів і засобів виходу освіти з кризової ситуації та визначення її перспектив.

Звернемо увагу й на те, що у цьому складному та суперечливому процесі особливу роль відіграє філософія. Визначимо, чому це так.

По-перше, лише філософія в змозі узагальнити всі знання про освітній процес і звести їх у систему, хоча освіту досліджує багато наук: педагогіка, психологія, соціологія і т. ін. Це дуже виразно продемонстрував американський науковець А. Азімов у праці «Вид у височині». В ній він пояснив, що в пошуках відповідей на різноманітні запитання про буття працює безліч представників різних наук (яких більше 2,5 тис.). Вони, заклопотані справами на власних ділянках, і не в змозі з'ясувати чим займаються сусіди. Це робить і узагальнює філософія, бо лише в неї таке призначення.

Ось чому лише завдяки філософії можна зробити загальні висновки зі стану освіти на даний період і намітити шляхи її вдосконалення.

По-друге, нині філософія, формуючи загальну картину освіти, тим самим здатна розкрити в повноті її функціональний прояв в інформаційному суспільстві. Завдяки філософському поясненню місця і ролі освіти в наш час, стає зрозумілою її провідна роль в усіх сферах існування людства, його матеріальному, соціальному та духовному розвитку.

Філософія також переконливо доводить, що освіта є дійовим засобом вирішення решти глобальних проблем сучасності: війни та миру, екології, продовольства, техногенних загроз тощо. Крім того, філософський аналіз освіти свідчить, що без подальшої демократизації та гуманізації суспільне життя безперспективне, оскільки воно втрачає сенс свого існування.

По-третє, філософія витуває в системі досліджень освіти окремими науками загальною **методологічною** основою. Всі причетні до цього науки (педагогіка, психологія, політологія, соціологія тощо) напрацьовують свої методи, але вони не охоплюють увесь освітній процес. Це завдання філософського сприйняття світу.

По-четверте, як не дивно, але до цих пір важливим завданням філософії залишається остаточне з'ясування суті та змісту самого поняття «філософія освіти». Виявляється, що її тлумачень є багато і однозначна оцінка відсутня. Причиною тут є багатовимірність самої освіти. Адже вона є:

- 1) процесом формування людини;
- 2) загальнолюдською цінністю;
- 3) результатом шкільної діяльності;
- 4) засобом кардинальних змін суспільного життя;
- 5) соціальною системою, що здатна до саморозвитку тощо.

У своїх проявах вона різнолика як сама людина та її життєдіяльність.

Освіта та філософія нероздільні за генезисом і логікою свого функціонування. В чому це проявляється?

1) Без освіти не виниклоб філософії. Вона, як абстрактний образ світу, стала спроможною до повноцінного прояву з набуттям людством певного рівня знань.

2) Освіта без філософського підґрунтя не здатна до трансгресу – самостійного просування.

Найвищий рівень освіти невинно вдосконалюється через набуття більш складних і нових знань про світ.

3) Завдяки філософії освіта набула системності та структурності. Сприяла цьому насамперед школа – витвір філософів.

4) Філософія як методологічна основа дослідження освіти, оцінки її стану та перспективи вдосконалення. Для повноцінного з'ясування сутності та проблем освіти має бути її повноцінне філософське осмислення, що собою і являє філософія освіти.

Філософська категорія «філософія освіти» не до кінця відпрацьована і вживається неоднозначно.

З причини різнопланового визначення суті освіти у вітчизняній літературі наявні **неоднозначні тлумачення і «філософії освіти»:**

1) значна кількість дослідників вважає, що філософія освіти – це ділянка філософської антропології, тобто це «філософія людини, оскільки вона торкається соціальних умов її життя, вбираючи здобутки культури нації, духовне життя і т. ін.»;

2) дехто переконує, що філософія освіти є науковою педагогікою. І це тоді, коли педагогіка насправді вивчає лише частину освітнього процесу. А вже філософія розглядає системність освіти у цілому та пояснює її загальнолюдське значення. Із суто педагогічної точки зору – філософія тлумачиться як абстрактні міркування на довільну тему;

3) є й такі науковці, які тлумачать філософію освіти лише як вивчення різновидів освітньої діяльності тощо;

4) уявлення про філософію освіти як метанауку, що здатна до суттєвого впливу на позитивну зміну світу людського існування.

Подібний стан з дослідженням освіти і в західній філософії.

Отже, нині однозначного визначення сутності філософії освіти немає, що заважає концентрації уваги на її цілісному стані як системі та ролі в суспільному житті. Допоможе, у певній мірі, це з'ясувати розгляд спорідненості (симбіозу) філософії, освіти та науки, який проявляється в наступному:

1) зародженню науки передував розвиток освіти;

2) з часом наука перетворилася на головне джерело освіти;

3) нині симбіоз освіти та науки став безпосередньо рушійною силою розвитку суспільства;

4) сучасний стан освіти вказує на її кризу – відставання від найновіших наукових досягнень;

5) нині вкрай гострою стала потреба формування педагога нової генерації, який би досконало знав наукові досягнення і вмів їх об'єктивно оцінювати та використовувати, в чому досить дієво допомагає філософія.

2. Актуальність філософії освіти

Суспільство сьогодні – найвища форма розвитку і руху матерії. Розвиваючись, воно є перетворюючою силою усього, що є навкруги, і цього вже змінити не можна.

Загальносвітову тенденцію розвитку культури визначає перехід від

постіндустріального суспільства до інформаційного (хоча багато дослідників вважають, що інформаційне суспільство – лише один з проявів суспільства постіндустріального).

Термін «постіндустріальне суспільство» застосував в 1958 році Д. Рісман. Основоположником концепції постіндустріалізму вважається Д. Белл, який виходив з того, що цивілізація проходить у своєму історичному розвитку три періоди: доіндустріальний, індустріальний, постіндустріальний.

Саме постіндустріальний період характерний для сучасного етапу розвитку планетарної цивілізації і людського суспільства, яке є обробляючим і споживацьким. Обмін інформацією і знаннями відбувається за допомогою комп'ютерів і телекомунікації. У такому суспільстві відбувається взаємодія людини з людиною, на відміну від попередніх етапів розвитку суспільства. Постіндустріальне суспільство характеризується зростаючою роллю науки і експансією виробництва послуг і інформації.

Інформація та знання набувають пріоритету серед усіх інших культурних цінностей та вважаються їх підґрунтям. Постійне відставання освіти від потреб суспільства, відсутність освітніх форм для трансляції головного здобуття сучасного наукового знання у формуванні людини ХХІ ст. потребує обґрунтування методологічних засад філософії сучасної освіти, як нового рівня дослідження і розв'язання багатьох проблем людського буття.

Нова соціокультурна реальність має такі основні характерні риси (Н. М. Сухова):

1) суттєві зміни в субординації системи цінностей, що обумовлені формуванням нового типу відносин у суспільстві, потребою в новій світоглядній орієнтації;

2) нові явища у культурі, які надають великі можливості для оптимізації реалізації прихованого потенціалу особистості;

3) суттєве розширення поля диференціації життєвих потреб і здібностей;

4) початок діалогу між основними культурними течіями у сучасному світі.

Усе це вимагає нового рівня рефлексії самого поняття "освіта", змісту, соціокультурних особливостей, визначення сучасного аксіологічного підґрунтя освіти, ролі та місця освіти в суспільстві ХХІ ст. і перспективи його розвитку. Тому найважливішого значення набуває питання про становлення сучасних методологічних засад такої галузі дослідження як філософія освіти, що є основою для здійснення комплексного підходу до вирішення проблем сучасної освіти, у першу чергу до виконання завдань її гуманізації.

З-поміж **причин, які актуалізують філософію освіти** сьогодні, виділимо наступні:

- необхідність осмислення кризового стану, у якому опинилася система освіти, через перехід суспільства від постіндустріального періоду до інформаційного, що передбачає нову класифікацію та відбір предметного змісту знань, які забезпечать інформаційний арсенал особистості, що постійно самовдосконалюється, а також ціннісно-сміслову обґрунтованість її діяльності;

- актуальність нових загальнолюдських цінностей, що потребують формування нового типу особистості, здатної міркувати категоріями космічних масштабів;

- потреба створювати додаткові спеціально організовані системи та можливості передавання культурного досвіду в умовах загальнонаціональної системи освіти, що постійно удосконалюється. Адже освітній процес ґрунтується на досить суперечливих формах знання: ілюзіях, утопіях, міфах, стереотипах, які здійснюють відчутний вплив на процес соціалізації особистості. Одне із завдань *філософії освіти* – врегулювання, прогнозування та екстраполяція найбільш актуальних ірраціонально-інтуїтивних форм знання;

- спрямування та корегування еволюції процесу освіти, використовуючи новітні дослідження інших дисциплін, дотичних до педагогічної діяльності. Філософія освіти формує образ «людини майбутнього», зорієнтовуючи та змістовно наповнюючи педагогіку новими знаннями, методами, способами, цілями, котрі через процес освіти втілюються у формуванні внутрішнього світу конкретного покоління.

Погодимося із А. Запісоцьким, що інтерес дослідників до філософської проблематики в освітній діяльності спричинений насамперед об'єктивною та усвідомлюваною роллю освіти у вирішенні глобальних проблем.

Останнім часом, освіта розглядається як стратегічно важлива сфера життя суспільства. Фактор розвитку нації та поглиблення її інтелектуального потенціалу є гарантом її самостійності та міжнародної конкурентоздатності.

3. Поняття «філософія освіти», предмет і завдання

Розглядаючи поняття «філософія освіти», наведемо декілька варіантів його тлумачення.

Так, одні дослідники надають перевагу філософії і філософствують про освіту, інші пріоритетною вважають педагогіку, здебільшого розмірковуючи про процеси навчання і виховання, хтось намагається охопити і філософську, і педагогічну проблематику. Тож розглянемо етимологію означеного словосполучення.

Слово «філософія», у перекладі з грецької, означає «любов» і «мудрість», тож поняття «філософія» можна тлумачити, як «любов до мудрості», як науку про досягнення людиною мудрості, пізнання істини та добра.

Щодо поняття «освіта», існує багато варіантів його тлумачення. Професори Києво-Могилянської академії розвивали ідею про здобування істинного знання шляхом одномоментного осяяння з допомогою природного розуму, тобто Божих ідей. Така ідея простежувалася у філософських курсах І. Гізеля, Г. Щербацького. На думку учених природне світло розуму осяює інтелект під час дискурсу. Тобто, професори Києво-Могилянської академії наголошують на пріоритетному значенні осяяння у розкритті істини, контакту людського мислення і буття. Відстежується спадкоємний зв'язок між філософським розумінням академічних учених та їх попередників (культурних

діячів Київської Русі, діячів братств і Острозького культурно-освітнього осередку) й насту́пників (Г. Сковорода).

В. Даль тлумачить «освіту» як: надавати чомусь образ, вид, змушувати, вимушено передавати культурні цінності та звичаї від покоління до покоління, у результаті чого й утворилася наступність поколінь.

Останніми десятиліттями у американсько-європейській системі освіти, так як і у напівзруйнованій радянській освітній системі, проблема примусу в освіті викликає гострі дискусії. Висловлюються думки, що поняття «примус» та «демократія» є несумісними. Хоча, необхідність використовувати «примус» саме у системі освіти аргументували і довели не лише педагоги-практики, але й психологи. Особливо вражаючими є результати педагогічної діяльності А. Макаренка, теоретичні та практичні психологічні дослідження П. Гальперіна, А. Запорожця, Д. Ельконіна та ін.

Зважаючи на усе вище сказане, можемо «*філософію освіти*» трактувати як філософську дисципліну, що зорієнтовує, сплановано впливає, наперед передбачивши ідеальний образ, заради якого і здійснюється означений вплив, як на конкретну людину, так і на мікро та макро соціальні групи.

Філософія освіти надає можливість розглядати систему освіти в контексті реалізації регіональних, національних і загальноцивілізаційних інтересів розвитку особистості та суспільства.

У сучасній Україні філософію освіти визначають як сукупність світоглядних теорій (ідей), які зумовлюють методологію виховання і навчання, становлення відповідного типу особистості.

Перспективи реформування освітньої системи в Україні вбачаються в актуалізації гуманістично-культуротворчої філософії освіти, а її стратегічна мета полягає у становленні творчо-гуманітарної особистості як цілісного суб'єкта культури. В основу педагогічного процесу варто покласти нову світоглядну установку, новий тип особистості, а відповідно і змінити методику виховання та навчання.

На думку В. Андрущенко, В. Кременя, М. Михайлова та інших дослідників, філософію освіти немає сенсу виокремлювати в окрему галузь філософії. Адже філософія освіти розвивається у межах соціальної філософії, утворюючи комплексне та міжгалузеве вивчення системи освіти. Вона поєднує "зовнішні", щодо системи освіти, соціальні науки із «внутрішніми» – педагогікою.

У широкому розумінні предмет філософії освіти – не лише філософське осягнення самого процесу отримання знань, умінь та навичок, але й більшою мірою масштабне вивчення культурних досягнень та цінностей, покликаних задовольняти потреби системи освіти.

Філософія доповнює педагогіку тим основним, чого їй бракує - масштабним баченням соціальних трансформацій і домінуючими у даному історичному періоді світоглядними концепціями, з-поміж яких важливо виділити планетарно-космічну. Саме розуміння кожною людиною закономірності свого виникнення в структурі світобудови дає можливість шукати відповідь на одвічні філософські запитання: «Про сутність людського

життя», «Про сенс людського буття», «Про ціль людського буття», «Про походження життя і людини», «Про перспективи розвитку людського суспільства» і т.д.

Формування творчо-гуманітарного, планетарно-космічного типу особистості можливе з використанням методологічного апарату та потенціальних можливостей «філософії освіти», як навчальної дисципліни. Філософія відображає крізь призму укладених та найбільш актуальних світоглядних концепцій найновіші досягнення різних галузей знань, а педагогіка залучає передові методи навчання та виховання, чим впливає на формування внутрішнього світу підростаючих поколінь.

Згідно досліджень Н. Піщуліна та Ю. Огородникова, до найважливіших, фундаментальних, вузлових категорій, що описують сучасну модель освіти зорієнтовану на формування планетарно-космічного типу особистості, відносяться:

- універсальність, яка в освіті має дві взаємопов'язані сторони: універсальність освіченої особистості, здатної результативно діяти в широкому діапазоні сфер життя, і опора навчання на універсали, тобто гранично загальні поняття, що об'єднують в єдиний проблемний вузол багато галузей буття;

- цілісність, що має три сторони: зміст освіти, який утримує цілісність буття в переліку навчальних предметів, методи його надання, що спираються на всі здібності людини: її інтелект, відчуття, інтерес до пізнання, а також духовна єдність світу і учня, коли їх неможливо розділити на "об'єкт і суб'єкт пізнання";

- фундаментальність - концептуальне вивчення законів світу, вироблення фундаментальних сенсів буття, спрямованість освіти на універсальні та узагальнені знання, істотні й стійкі зв'язки, на структурний і змістовний перегляд навчальних курсів, узгодження один з одним для вироблення єдиних культурно-науково-освітніх просторів;

- компетентність та професійність за своїм значенням протилежні вузькій спеціалізації і включають таку обов'язкову якість, як етична позиція по відношенню до предмету свого вивчення та дослідження в контексті гармонії практичності і людяності;

- гуманізація та гуманітаризація - це процеси приведення освіти, її змісту і форми у відповідність до природи людини, її душі та духу.

4. Функції та проблеми філософії сучасної освіти

Відомий німецький філософ Артур Шопенгауер порівнював філософію з високою альпійською дорогою, до якої веде крута вузька стежина. Часто мандрівник зупиняється над страшною прірвою. Внизу простягаються зелені долини, до яких нездоланно тягне, але потрібно кріпитися і продовжувати свій шлях, залишаючи на ньому сліди закривавлених ніг. Зате діставшись самої вершини, сміливець бачить перед собою весь світ, перед поглядом його зникають піщані пустелі, згладжуються всі нерівності, до слуху його не доносяться більше дратівливі звуки, він вдихає свіже альпійське повітря і бачить яснозоре світло, у той час як внизу ще царює глибока темінь.

Намагання оглянути з висоти найновіших або найпоширеніших філософських теорій та ідей проблеми розвитку певної галузі науки стали традиційними. Між філософією й основними узагальнюючими науковими теоріями почали виникати проміжні ланки й відповідні їм спеціалізації, наприклад, філософія математики, філософія освіти тощо. Тісний зв'язок філософії з теорією педагогіки призвів до того, що, наприклад, у Великобританії схилиються до думки, що філософія освіти і загальна теорія педагогіки - це одне і те ж.

Однак більшість сучасних учених, що займаються розробкою світоглядно-методологічних проблем освіти, вважають, що **філософія сучасної освіти** - це проміжна ланка між філософією і теорією педагогіки, яка виникла з метою вирішення тих складних проблем, що появилися на стику філософії з педагогічною діяльністю, і покликана відіграти роль світоглядно-методологічних засад реформування сучасної освіти.

Основні функції філософії сучасної освіти:

1. Створення можливостей вибору філософських ідей чи певної філософської системи як загально методологічної основи для вирішення певних важливих проблем педагогічної діяльності і цілісного процесу реформування сучасної освіти.

2. Дидактична технологізація вибраних для розв'язання педагогічних проблем філософських ідей з метою впровадження їх у педагогічну практику і перевірки їхньої істинності або розробки відповідних їм теоретичних та практичних педагогічних механізмів упровадження у процеси формування особистості.

3. Виявлення загальних закономірностей зворотної дії освіти на філософію.

4. Виконання ролі загально методологічної основи систематизації всіх функцій та елементів педагогічної діяльності як у теорії педагогіки, так і в будь-яких видах педагогічної діяльності.

Проблеми сучасної філософії освіти:

1. Формування у прийдешнього покоління нового типу світогляду, загальний вихідний принцип якого, на думку більшості авторів, формулюється в основному так: вирішення глобальних проблем має стати головною метою (інтересом, цінністю) для сучасного людства, і таке вирішення неможливе без підпорядкування усіх видів нашої діяльності цій меті (В. С. Лутай). Вироблення такого світогляду потребує єдності та взаємодії нових напрямів філософії та освіти.

2. Знаходження шляхів вирішення засобами освіти основного питання сучасної філософії освіти - утвердження миру у світі і в душах людей, уміння «слухати і розуміти «не своє», терпимо ставитися до чужого» (Міро Кесада).

3. Виховання підростаючих поколінь на ідеях ноосферної цивілізації, що забезпечувало б гармонійну взаємодію людини з природою та іншими людьми і, на думку багатьох учених, могло б вивести людство з його кризового стану.

4. Утвердження у світоглядних началах підростаючих поколінь розуміння необхідності поєднання з метою розв'язання глобальних проблем людства сцієнтично-технократичного і гуманістичного або антисцієнтичного напрямів,

оскільки кожний із них є виявом певної крайності. Перший із них пов'язаний із твердженнями, що успіхи науково-технічної революції дозволять вирішити всі найважливіші проблеми людства. Другий, вважаючи причиною загострення глобальних проблем панування у свідомості людей сцієнтично-технократичних цінностей, вбачає вихід із глухого кута в підпорядкуванні розвитку техніки та економіки таким загальнолюдським духовним цінностям, як: добро, любов, гармонія, краса.

5. Зважаючи на те, що згадана суперечність широко проявляє себе в царині педагогічної діяльності у вигляді проблем співвідношення навчальної і виховної функцій педагогічного процесу та такого ж співвідношення у викладанні природничих та гуманітарних дисциплін, постає одне з найважливіших завдань національної концепції реформування школи – гуманітаризації освіти.

6. Оскільки основне завдання сучасної освіти полягає в необхідності безперервної освіти і випереджувального її характеру щодо розвитку суспільства і в зв'язку з неможливістю передбачити, які саме спеціалізовані знання потрібні стануть суспільству через десять років, то головною рисою випереджувального характеру освіти потрібно вважати – підготовку такої особистості, яка здатна до високопродуктивної індивідуальної творчості та до вирішення на цій основі будь-яких проблем, які життя ставить перед нею.

7. Відображенням в освіті однієї з глобальних проблем сучасного суспільства – інформаційної кризи (кількість існуючої інформації, важливої для вирішення будь-якої проблеми, настільки велика, що її майже неможливо відшукати в «океані інформації», а це, на думку багатьох учених, призвело до розпаду наших знань на сукупність елементів, які погано пов'язані один з одним) – є відома «фрагментарність», яка спричинює відсутність «того синтетичного підходу, що зв'язує різні науки» (І. Пригожин). Згідно з В. В. Давидовим та В. П. Зінченком, система освіти, намагаючись копіювати диференціацію науки, прагне досягнути неосяжне.

8. Невирішеною залишається проблема відчуження освіти від індивідуальних інтересів багатьох людей та їхніх безпосередніх переживань, що є відображенням складного суперечливого відношення індивід-суспільство і породжує головну суперечність педагогічного процесу – суперечність між власно-особистісним «хочу» учня і загальносуспільним «треба».